

บทที่ 4

ผลการวิจัยวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ฝ่ายคามวาสีและอรัญวาสี

ความหมายของพระสงฆ์คามวาสีและพระสงฆ์อรัญวาสี

เดิมสมัยพุทธกาลพระสงฆ์แต่ละรูปต้องอยู่ป่า เทียวจาริกไปตามสถานที่ต่างๆ โดยอยู่ตามโคนไม้ เรือนร้าง ถ้า ต่อมาเมื่อผู้เลื่อมใสศรัทธาถวายสวนป่า และเริ่มมีการสร้างกุฏิ จึงค่อยๆกลายมาเป็นอยู่รวมกันประจำที่ ในกาลต่อมา ฝ่ายอยู่ประจำในหมู่บ้าน เรียกว่า พระคามวาสี และฝ่ายที่อยู่ประจำในป่า เรียกว่า พระอรัญวาสี หรือในอีกความหมาย คือ พระสงฆ์ที่ศึกษาพระไตรปิฎก¹ พระปริยัติธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้เกิดความรอบรู้ในหลักธรรมแล้วนำไปประพฤติปฏิบัติ เราเรียกพระสงฆ์ฝ่ายนี้ว่า พระสงฆ์ฝ่ายคันถธุระ² ซึ่งแปลว่า ธุระฝ่ายคัมภีร์ หรือ ธุระคือการเรียนพระคัมภีร์, การศึกษาปริยัติธรรม โดยมากพระสงฆ์ฝ่ายนี้มักจะอาศัยอยู่วัดในเมือง หรือ ในหมู่บ้าน เพื่อสะดวกในการเดินทางไปศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ ในขณะเดียวกันก็มีโอกาสนำความรู้ที่นั้นๆมาอบรมสั่งสอนชาวบ้านได้ด้วย จึงมักเรียกพระสงฆ์ฝ่ายคันถธุระอีกอย่างหนึ่งว่า ฝ่ายคามวาสี ซึ่งแปลว่า ผู้(พระสงฆ์)อยู่ในหมู่บ้าน³

ส่วนพระสงฆ์ที่นำเอาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจริงจัง โดยเน้นที่การฝึกจิตสมาธิ เพื่อความหลุดพ้นจากสังสารวัฏเข้าถึงมรรคผลนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เราเรียกพระสงฆ์ฝ่ายนี้ว่า พระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ซึ่งแปลว่า ธุระฝ่ายวิปัสสนา ธุระด้านการเจริญวิปัสสนา กิจพระศาสนาในด้านการบำเพ็ญ

---

¹ พระไตรปิฎกเกิดขึ้นภายหลังจาก การปรินิพพานของพระพุทธเจ้า โดยแยกคำสอนออกเป็น 3 หมวด คือ หมวดพระวินัยหรือวินัยปิฎกมี 21000 พระธรรมขันธ์ หมวดพระสูตรหรือสูตรตันตปิฎก มี 21000 พระธรรมขันธ์ หมวดพระอภิธรรม หรืออภิธรรมปิฎก มี 21000 พระธรรมขันธ์ และได้มีการสังคายนาหลายครั้ง ซึ่งแต่เดิมใช้วิธีท่องจำนำสืบต่อๆมา จนกระทั่งมีการจารึกลงในใบลาน จากการสังคายนา ครั้งที่ 2 ในประเทศลังกา เมื่อประมาณ พ.ศ. 433 ศึกษารายละเอียดความเป็นมาของพระไตรปิฎกได้จาก สุชีพ ปุญญา นุภาพ, พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ 16 (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 1 - 25

² พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (กรุงเทพฯ มหานคร : สำนักพิมพ์มหา-จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531), หน้า 32

³ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (กรุงเทพฯ มหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, 2546), หน้า 246

กรรมฐาน⁴ ในการปฏิบัติเพื่อบรรลุผลนิพพานจำเป็นต้องหาที่สงบสัจ ห่างไกลจากสิ่งรบกวนภายนอกต่างๆ ดังนั้นพระสงฆ์ฝ่ายนี้จึงมักออกไปสู่ป่าเขา แสงหาสถานที่อันเป็นสัปปายะแก่ตนเองเพื่อที่จะบำเพ็ญสมาธิภาวนาให้ได้ผล เราจึงเรียกพระสงฆ์ฝ่ายนี้อีกอย่างหนึ่งว่า *ฝ่ายอรัญวาสี* ซึ่งแปลว่า ผู้อยู่ในป่า หรือชื่อคณะสงฆ์โบราณ ซึ่งตั้งอารามอยู่ในป่าห่างจากชุมชน⁵ หรือ เรียกว่า พระป่า นอกจากนั้นพระสงฆ์ฝ่ายนี้มักจะสมาทานธุดงค์วัตร⁶ ด้วยเพื่อเป็นเครื่องขัดเกลา และกำจัดกิเลสของตนเอง จึงมีการเรียกอีกอย่างว่า พระธุดงค์ ก็ได้

ในสมัยที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระชนมายุอยู่ ผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาบำเพ็ญกิจทั้งสองประการ คือการศึกษาพระธรรมวินัยและปฏิบัติธรรมควบคู่ไป ไม่ได้แบ่งออกเป็น ฝ่ายคณธรรณะศึกษา หรือวิปัสสนาธุระแผนกปฏิบัติธรรม ดังเช่นทุกวันนี้ คือพระสงฆ์ฝ่ายคามวาสี หมายถึงพระสงฆ์ที่สมาทานคณธรรณะมุ่งศึกษาพระปริยัติ พระไตรปิฎก คำรับคำรา หรือเรียกว่า พระสงฆ์ฝ่ายคณธรรณะ หรือพระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสี หมายถึงพระสงฆ์ที่สมาทานวิปัสสนา มุ่งปฏิบัติธรรม บำเพ็ญพรตอยู่ในป่าแต่ด้วยปัจจุบันนี้ป่าไม่มีมากเหมือนในอดีต จึงเพียงแต่อยู่ตามวัดที่สร้างไว้ นอกเขตชุมชน หรือเรียกว่าพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

ในลักษณะและความแตกต่างของวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ฝ่ายคามวาสีและอรัญวาสีจึงเห็นได้ชัดในเบื้องต้นคือ พระสงฆ์ฝ่ายคามวาสีมีวัตรปฏิบัติที่มุ่งเน้นศึกษาพระไตรปิฎก พระปริยัติธรรม คำรามคัมภีร์ต่างๆ ส่วนพระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีมีวัตรปฏิบัติที่มุ่งเน้นการปฏิบัติธรรม มุ่งหวังความหลุดพ้น นอกจากนั้นจะมาพิจารณาจากข้อมูลอื่น ๆ ในแบบสอบถามที่ส่งให้พระภิกษุสามเณรฝ่ายคามวาสีที่มีชื่อเสียงในด้านการศึกษาปริยัติธรรมในแต่ละภาค คือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ จำนวนทั้งหมด 18 วัด โดยมีจำนวน

⁴ พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531), หน้า 277

⁵ *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542* (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546), หน้า 1336.

⁶ ธุดงค์เป็นข้อวัตรที่พระสงฆ์สมัครใจจะสมาทานประพฤติเองได้ มิใช่เป็นข้อวินัยบังคับ มี 13 ข้อ คือ 1) ถือใช้แต่ผ้าบังสุกุล 2) ใช้ผ้าเพียงสามผืน 3) เทียวบิณฑบาตเป็นประจำ 4) เทียวบิณฑบาตตามลำดับบ้าน 5) ฉนวันละมื้อเดียว ลูกจากที่แล้วไม่ฉนอีก 6) ฉนเฉพาะในบาตร 7) ลงมือฉนแล้วไม่ยอมรับอาหารเพิ่มที่เขานำมาถวายอีก 8) ถืออยู่ป่า อยู่ห่างบ้านคนอย่างน้อย 25 เส้น 9) ถืออยู่โคนไม้ 10) ถืออยู่กลางแจ้ง 11) ถืออยู่ป่าช้า 12) ถืออยู่ในที่แล้วแต่เขาจัดให้ 13) ถือนั่งอย่างเดียวไม่นอน ศึกษาเพิ่มเติมได้จาก พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์, 2548), หน้า 341 – 343.

แบบสอบถามทั้งหมด 461 ชุด(รูป) และพระภิกษุสามเณรฝ่ายอรัญวาสีที่มีชื่อเสียงสายพระอาจารย์
มั่น ภูริทัตโต ในจังหวัดต่าง ๆ จำนวนทั้งหมด 21 วัด จำนวนแบบสอบถามทั้งหมด 203 ชุด
(จำนวนแบบสอบถามของพระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีมีจำนวนน้อยกว่าเนื่องจากพระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีมี
จำนวนน้อย) ในช่วงเวลาปลายเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม 2549 ดังรายละเอียดข้างล่าง

รายละเอียดชื่อวัดฝ่ายคามวาสี

ภาคกลาง

1. วัดสร้อยทอง ถ.ประชากรราษฎร์สาย 1 ต.บางซื่อ อ.บางซื่อ กรุงเทพฯ 10800 จำนวน 20 ชุด
2. วัดบางนาใน ถนนสุขุมวิท บางนา ก.ท.ม 10260 จำนวน 39 ชุด
3. วัดเบญจมบพิตร ต.คูสิต อ.คูสิต กรุงเทพฯ 10300 จำนวน 35 ชุด
4. วัดสามพระยา ต.วัดสามพระยา อ.พระนคร กรุงเทพฯ 10200 จำนวน 48 ชุด(จะมีพระหลาย
วัดและหลายจังหวัดตอบแบบสอบถามเนื่องจากเป็นช่วงที่พระจากที่ต่าง ๆ จะมาทบทวนก่อนสอบ
ประโยคบาลีสนามหลวงที่วัดสามพระยา)

ภาคตะวันออก

5. วัดสุทธาวารี ต.ท่าช้าง อ.เมือง จ.จันทบุรี 22000 จำนวน 19 ชุด
6. วัดชากมะกรูด หมู่ 3 ต.กร่ำ อ.แกลง จ.ระยอง 21190 จำนวน 20 ชุด

ภาคใต้

7. วัดบัวงาม ต.บัวงาม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี 70210 จำนวน 30 ชุด(พระครูวิรุณพัฒนกิจ
ได้กรุณาให้พระเณรวัดอื่น ๆ ช่วยตอบแบบสอบถามด้วย)
8. วัดหาดใหญ่สัตถาราม ถนนสนามบิน ต.ควนลัง อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
จำนวน 18 ชุด
9. วัดหงส์ประดิษฐาราม 895 ถนนเพชรเกษม อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 จำนวน 19 ชุด
10. วัดราษฎร์บูรณะ หมู่ที่ 1 ต.ควนโนรี อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี 94180 จำนวน 27 ชุด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

11. วัดศรีสระแก้ว ต.นามะเฟือง อ.เมือง จ.หนองบัวลำภู 39000 จำนวน 30 ชุด
12. วัดบ้านหนองกง ถ.ราษฎร์บำรุง ต.หนองกง อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น 40310 จำนวน 20 ชุด
13. วัดสารพัฒน์ ต.โนนเมือง อ.โนนเมือง จ.อุบลราชธานี 34000 จำนวน 50 ชุด(จะมีพระหลาย
วัดตอบแบบสอบถามเนื่องจากพระครูสารสีลคุณแห่งวัดสารพัฒน์เป็นเลขานุการรองเจ้าคณะ
จังหวัดอุบลราชธานีได้กรุณาส่งให้วัดอื่น ๆ ช่วยตอบแบบสอบถามโดยไม่ได้ระบุชื่อวัด)

ภาคเหนือ

14. วัดสวนดอก ม. 3 ตำบลสุเทพ อ.เมือง เชียงใหม่ จำนวน 20 ชุด
15. วัดเจดีย์หลวง ตำบลพระสิงห์ อ.เมือง เชียงใหม่ จำนวน 18 ชุด

16. วัดเมืองมาง ตำบลหายยา อ.เมือง เชียงใหม่ จำนวน 20 ชุด
17. วัดไร่เปิง ม. 5 ตำบลสุเทพ อ. เมือง เชียงใหม่ จำนวน 13 ชุด
18. วัดสันติธรรม ม. 5 ตำบลช้างเผือก อ.เมือง เชียงใหม่ จำนวน 15 ชุด

รายละเอียดชื่อวัดฝ่ายอรัญวาสี

ภาคกลาง

1. มูลนิธิพระอาจารย์มั่นภูริทัตโต บางพลัด จรัญสนิทวงศ์ กรุงเทพฯ จำนวน 11 ชุด
2. วัดอโศการาม 136 หมู่ 2 ถ.สุขุมวิทก.ม.ที่31 ต.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ
จำนวน 10 ชุด
3. วัดพระธาตุเจริญธรรม ต.ทับทิม อ.แก่งคอย จ. สระบุรี จำนวน 7 ชุด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. วัดป่าเทสรังสี หมู่ที่ 3 ต.แสนตุง อ.เขาสมิง จ.ตราด 23150 จำนวน 4 ชุด
5. วัดบุญญาวาส 44 หมู่ที่ 8 บ้านคลองใหญ่ อ.บ่อทอง จ.ชลบุรี 20270 จำนวน 20 ชุด
6. วัดป่าคลองกุ่ม ต.ตลาด อ. เมือง จ. จันทบุรี จำนวน 13 ชุด

ภาคตะวันออก

7. วัดหินหมากเป้ง ต.พระพุทธรบาท อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย 43130 จำนวน 13 ชุด
8. วัดเขาวันชัยนวรรตน์ ต.ปากช่อง อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา 30130 จำนวน 5 ชุด
9. วัดถ้ำผาปู่ ต.นาอ้อ อ.เมือง จ.เลย 42100 จำนวน 15 ชุด
10. วัดป่าสามแยก หมู่ 9 บ้านห้วยยางทอง ต.วังกกวาง อ.น้ำหนาว จ.เพชรบูรณ์
จำนวน 14 ชุด
11. ที่พัทสงฆ์เขาแผงม้า 114 หมู่ที่ 4 ต.วังน้ำเขียว อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา 30370 จำนวน 14
ชุด
12. วัดป่าสีชมพู ต.ฝั่งแดง อ.ธาตุพนม จ.นครพนม 48110 จำนวน 10 ชุด
13. วัดอรัญญบรรพต ต.บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ. หนองคาย 43130 จำนวน 9 ชุด
14. วัดวังเพิ่มพระภาวนา ต.พญาเย็น อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา จำนวน 4 ชุด
15. วัดป่าภูหล่มขุม บ้านหนองนกเขียน ต.ร่มเกล้า อ.นิคมคำสร้อย จ.มุกดาหาร
จำนวน 14 ชุด
16. วัดป่าพิทักษ์ธรรม ถนน พิมาย-หินดาษ บ้านถาวรพัฒนา ต.นิคม อ. พิมาย จ.นครราชสีมา
จำนวน 4 ชุด

ภาคเหนือ

17. วัดป่าเจริญธรรม ม. 9 ตำบลยู่หว่า สันป่าตอง เชียงใหม่ 50120 จำนวน 7 ชุด
18. วัดอุดมวาริ บ้านสันตันม่วง ต.ทรายขาว อ.พาน จ.เชียงราย 57120 จำนวน 4 ชุด
19. วัดป่าน้ำริน ต.ชี้เหล็ก อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ 50180 จำนวน 9 ชุด
20. วัดป่าสันติวนาราม ต.แม่คะ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ 50110 จำนวน 8 ชุด
21. วัดถ้ำผาปล่อง ต.บ้านถ้ำ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ 50170 จำนวน 8 ชุด

ข้อที่ 1 แสดงระดับอายุของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพระสงฆ์คามวาสีและพระสงฆ์อรัญวาสี

อายุปัจจุบัน	คามวาสี		อรัญวาสี	
	จำนวน (รูป)	คิดเป็นร้อยละ (%)	จำนวน (รูป)	คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. ต่ำกว่า 20 ปี	108	(23.43%)	8	(3.94%)
ข. 20-35 ปี	249	(54.01%)	105	(51.73%)
ค. 36-45 ปี	67	(14.53%)	43	(21.18%)
ง. 46-55 ปี	21	(4.56%)	27	(13.30%)
จ. มากกว่า 56 ปีขึ้นไป	16	(3.47%)	20	(9.85%)
รวม	461		203	

น่าสังเกตว่าระดับอายุของพระสงฆ์ในกลุ่มตัวอย่างทั้งพระคามวาสีและพระอรัญวาสีในปัจจุบัน เป็นพระที่อยู่ในวัย 20-35 ปี มากที่สุด คือ 50 กว่าเปอร์เซ็นต์เหมือนกัน ส่วนกลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุดของพระคามวาสีคือ พระสงฆ์ในวัยมากกว่า 56 ปีขึ้นไป มีจำนวนเพียง 3.47 เปอร์เซ็นต์ แต่พระอรัญวาสีเป็นสามเณร คือ อายุต่ำกว่า 20 ปี มีจำนวน 3.94 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่พระคามวาสีสามเณรมีจำนวนถึง 23.43 เปอร์เซ็นต์ แสดงให้เห็นว่า เด็กที่มีอายุไม่ถึง 20 ปีสนใจมาบวชเพื่อศึกษาฝ่ายปริยัติมากกว่าเพื่อศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หรืออาจกล่าวได้ว่าสามเณรสนใจมาบวชเพื่อมีโอกาสเรียนหนังสือ

ข้อที่ 2 แสดงระดับการศึกษาก่อนบวชของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพระคามวาสีและพระอรัญวาสี

การศึกษาก่อนบวช	คามวาสี		อรัญวาสี	
	จำนวน(รูป)	คิดเป็นร้อยละ (%)	จำนวน (รูป)	คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. ต่ำกว่า ป.6	51	(11.06%)	24	(11.82%)
ข. ป.6 – ม.6	357	(77.44%)	119	(58.62%)

ค. อนุปริญญา	24 (5.21%)	22 (10.84%)
ง. ปริญญาตรีขึ้นไป	26 (5.64%)	37 (18.23%)
จ. อื่น ๆ	0	0
ฉ. ไม่เคยเรียนเลย	3 (0.65%)	1 (0.49%)
รวม	461	203

จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาก่อนบวชต่ำกว่า ป.6 นั้น ทั้งพระคามวาสีและพระอรัญวาสีมีระดับใกล้เคียงกันไม่แตกต่างกันมาก แต่น่าสังเกตว่าพระอรัญวาสีมีการศึกษาก่อนบวชในระดับอนุปริญญาถึงปริญญาตรีขึ้นไปมีจำนวนมากกว่าพระคามวาสีถึงเกือบ 3 เท่า คือ พระอรัญวาสีมีจำนวน 29.07 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่พระคามวาสีมีเพียง 10.85 เปอร์เซ็นต์ แสดงว่าพระฝ่ายอรัญวาสีในกลุ่มตัวอย่างปัจจุบันนี้มีการศึกษาก่อนบวชดี หรือเมื่อจบการศึกษาทางโลกสูงแล้ว นิยมมาบวชเพื่อปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมากกว่าบวชเพื่อมาเรียนปริยัติธรรม

ข้อที่ 3 แสดงอาชีพก่อนบวชของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพระสงฆ์คามวาสีและพระสงฆ์อรัญวาสี

อาชีพก่อนบวช	จำนวน(รูป) คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป) คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. ข้าราชการหรือครู	10 (2.17%)	15 (7.39%)
ข. ค้าขาย	41 (8.89%)	22 (10.84%)
ค. เกษตรกรรม	151 (32.76%)	55 (27.09%)
ง. รับจ้าง	122 (26.46%)	93 (45.81%)
จ. อื่น ๆ(เรียนหนังสือ)	82 (17.79%)	7 (3.45%)
ฉ. ว่างงาน	55 (11.93%)	11 (5.42%)
รวม	461	203

จะเห็นได้ว่า พระคามวาสีในกลุ่มตัวอย่างนี้มีอาชีพก่อนบวชเป็นเกษตรกรรมมากที่สุดคือ 32.76 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นอาชีพของคนไทยส่วนใหญ่ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัด ขาดโอกาสใน

การศึกษาเล่าเรียนในชั้นสูง⁷ ซึ่งสอดคล้องกับตารางที่ 2 ที่พระคามาวาสีมีการศึกษาก่อนบวชไม่เกิน 6.6 มีถึง 88.5 เปอร์เซ็นต์ จึงมาบวชเพื่อได้มีโอกาสเรียนหนังสือ นอกจากนั้นถ้าดูเพิ่มในข้อ.จว่ามี อาชีพก่อนบวชเป็นเรียนหนังสืออีก 17.79 เปอร์เซ็นต์ ก็ยังเห็นแนวโน้มว่าอยากบวชเพื่อจะได้เรียนหนังสือในชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ส่วนพระอริยวาสีมีอาชีพก่อนบวชมากที่สุดคืออาชีพรับจ้าง ร้อยละ 45.81 ในขณะที่มีอาชีพก่อนบวชเป็นเกษตรกรกรรมเพียง ร้อยละ 27.09 และถ้าไปดูตารางที่ 2 ที่พระอริยวาสีมีการศึกษาก่อนบวชในระดับตั้งแต่อนุปริญาขึ้นไปมีจำนวน 29.07 เปอร์เซ็นต์ประกอบ จะเห็นแนวโน้มว่าพระอริยวาสีไม่ได้บวชเพื่อจะได้มีโอกาสเรียนหนังสือ

ข้อที่ 4 แสดงถึงจุดมุ่งหมายในการบวชของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพระคามาวาสีและพระอริยวาสี*

	คามาวาสี	อริยวาสี
จุดมุ่งหมายในการบวช	จำนวน(รูป) คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป) คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. เพื่อมีโอกาสในการเรียนหนังสือ	196 (42.52%)	4 (1.97%)
ข. เพื่อความหลุดพ้น	41 (8.90%)	126 (62.07%)
ค. เพื่อตอบแทนคุณพ่อแม่	178 (38.61%)	68 (33.50%)
ง. บวชตามประเพณี	64 (13.88%)	18 (8.87%)
จ. อื่นๆ(บวชแก้บน, ถูกบังคับ, ศรีทธา)	22 (4.77%)	5 (2.46%)
รวม	461	203

ในข้อนี้พระภิกษุบางท่านตอบจุดมุ่งหมายในการบวชมากกว่า 1 คำตอบ ซึ่งจากจำนวนพระคามาวาสี 461 รูปมีจุดมุ่งหมายในการบวชมากที่สุดคือ เพื่อมีโอกาสในการเรียนหนังสือ มีถึง 196รูปคิดเป็นเปอร์เซ็นต์จากจำนวนพระคามาวาสีทั้งหมดจะได้ 42.52 เปอร์เซ็นต์ เกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนกลุ่มตัวอย่างของพระคามาวาสี ซึ่งสอดคล้องกับข้อ 3 ที่แสดงว่าพระคามาวาสีมีอาชีพก่อนบวชมากที่สุดเป็นเกษตรกรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพของคนไทยส่วนใหญ่ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัดขาดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน ส่วนพระอริยวาสีมีจุดมุ่งหมายในการบวชเพื่อความหลุดพ้นถึง

⁷ ถ้าไม่มีวัดชาวบ้านแทบทุกแห่งน่าจะไม่มีโอกาสได้เล่าเรียน (พระราชวรานี, สถาบันสงฆ์ กับ สังคมปัจจุบัน, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2517, หน้า11)

* เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามาวาสีและอริยวาสีบางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามาวาสีตอบทั้งหมด 501 คำตอบและพระอริยวาสีตอบทั้งหมด 221 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิดจากจำนวนคำตอบ

62.07 เปอร์เซ็นต์มากกว่าครึ่งของจำนวนพระอริยวาสีทั้งหมด แต่มีจุดมุ่งหมายในการบวชเพื่อมีโอกาสในการเรียนหนังสือมีเพียง 1.97 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อ 2 คือมีการศึกษาก่อนบวชในระดับสูงพอสมควร จึงมีจุดมุ่งหมายในการบวชเพื่อความหลุดพ้นมากกว่าเพื่อมีโอกาสเรียนหนังสือ

ข้อที่ 5 แสดงถึงจำนวนพรรษาที่อุปสมบทมาแล้วระหว่างพระคามาวาสีและพระอริยวาสี

จำนวนพรรษาที่อุปสมบท	คามวาสี	อริยวาสี
	จำนวน(รูป) คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป) คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. พรรษาแรก	55 (11.93%)	27 (13.30%)
ข. 2-5 พรรษา	178 (38.61%)	82 (40.39%)
ค. 6-10 พรรษา	126 (27.33%)	41 (20.20%)
ง. 11-20 พรรษา	76 (16.49%)	42 (20.69%)
จ. มากกว่า 20 พรรษาขึ้นไป	26 (5.64%)	11 (5.42%)
รวม	461	203

ในข้อนี้จะเห็นว่า พระนวกะ (พระที่มีอายุพรรษาไม่เกิน 5 พรรษา) ทั้งพระคามาวาสีและพระอริยวาสีนั้นมีมากที่สุดเหมือนกัน คือ 50.54 เปอร์เซ็นต์ และ 53.69 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ ซึ่งมีจำนวนถึงครึ่งหนึ่งของพระสงฆ์ในกลุ่มตัวอย่าง และจะมีจำนวนลดลงไปตามอายุพรรษาหรืออาจกล่าวได้ว่า ยังมีพรรษามากก็ยังมีจำนวนพระสงฆ์น้อยลง จึงแสดงว่าพระทั้งคามวาสีและอริยวาสีมีแนวโน้มบวชไม่นานก็ลาสิกขาออกไป ในกรณีพระคามาวาสีนั้นเมื่อได้โอกาสศึกษาพอสมควรก็จะลาสิกขาออกไปทำงาน⁸

ส่วนพระอริยวาสีก็แสดงว่าผู้ที่เข้ามาบวชเพียงระยะเวลาหนึ่งแล้วก็ลาสิกขาออกไป ซึ่งอาจจะเกิดจากมีความอดทนน้อยลงไม่สามารถอยู่บวชได้นาน ๆ เหมือนในสมัยก่อน ดังคำเทศนาตอนหนึ่งของพระอาจารย์แบน ธนากโร ที่ท่านเทศนาอบรมพระเถระว่าเดี๋ยวนี้พระเถระไม่เหมือนในอดีตทำอะไรก็เหาะเหาะไม่จริงจัง มองแล้วหาความจริงจังไม่ได้ บวชแล้วก็สึกออกไป⁹ และถ้าดู

⁸ นอกจากนั้นควรสังเกตด้วยว่า จำนวนประชาชนที่บวชเข้ามารับบริการ เป็นสามเณรบ้าง เป็นพระภิกษุบ้าง (บางทียังไม่ได้ทำอะไรให้สถาบันสงฆ์เลย) ลาสิกขาออกไปทำงานให้แก่รัฐกันปีละจำนวนมาก (พระราชนิพนธ์, สถาบันสงฆ์ กับ สังคมปัจจุบัน, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2517, หน้า 14)

⁹ พระอาจารย์แบน ธนากโร วัดคอกยธรรมเจดีย์ อ.โคกศรีสุพรรณ จ.สกลนคร “ธาตุ 4” (เทพบันทึกเสียง), 9 พ.ย. 2536

ตารางที่ 1 และ 2 ประกอบจะเห็นว่าพระอริยวาสีมีสามเณรน้อยมากส่วนใหญ่อจะอยู่ในช่วงอายุ 20-35ปี และมีการศึกษาก่อนบวชดีพอสมควร จึงมิได้รับการฝึกฝนอบรมมาตั้งแต่เป็นสามเณรเหมือนในอดีต นอกจากนั้นอาจเป็นเพราะทัศนคติที่เปลี่ยนไปว่า การทำสมาธิภาวนานั้นสามารถทำได้ในเพศคฤหัสถ์... โดยไม่ต้องทิ้งเรือน ไปอยู่วัดหรือหลีกเร้นเข้าป่า ไซ้แต่เท่านั้นอริยมรรค อริยผลก็เป็นสิ่งที่คฤหัสถ์สามารถเข้าถึงได้ ไม่จำกัดเฉพาะพระเท่านั้น ¹⁰

ข้อที่ 6 แสดงการศึกษาในปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพระคามวาสีและพระอริยวาสี*

	คามวาสี		อริยวาสี	
	จำนวน(รูป)	คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป)	คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. นักรธรรม	179	(38.83%)	62	(30.54%)
ข. เปรียญบาลี	250	(54.23%)	1	(0.49%)
ค. มหาวิทยาลัย	154	(33.41%)	3	(1.48%)
ง. สมณะวิปัสสนากรรมฐาน	40	(8.68%)	156	(76.85%)

"พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี - สฤษดิ์วงศ์, 2546), หน้า 181

* เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามวาสีและอริยวาสีบางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามวาสีตอบทั้งหมด 659 คำตอบและพระอริยวาสีตอบทั้งหมด 242 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิดจากจำนวนคำตอบ

** พระคามวาสี :

เรียนนักรธรรมทั้งหมด 179 รูป : ชั้นตรี 31 รูป(17.32%) ชั้นโท 57 รูป (31.84 %) ชั้นเอก 91 รูป (50.84%)

เรียนเปรียญบาลีทั้งหมด 250 รูป : เปรียญ 1-2 มี 74 รูป (29.6%), เปรียญ 3 มี 51 รูป(20.4%), เปรียญ 4 มี 29 รูป (11.6%), เปรียญ 5 มี 12 รูป (4.8%) , เปรียญ 6 มี 28 รูป (11.2%) , เปรียญ 7 มี 21 รูป(8.4%) , เปรียญ 8 มี 21 รูป (8.4%), เปรียญ 9 มี 14 รูป (5.6%)

เรียนในมหาวิทยาลัย ทั้งหมด 154 รูป เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ มี 93 รูป(62.84%) ไม่ใช่มหาวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งส่วนมากจะเรียนในมหาวิทยาลัยรามคำแหงและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา มี 25 รูป (16.89%) ไม่ได้ระบุ มี 36 รูป

สาขา : มนุษยศาสตร์/สังคมศาสตร์ มี 25 รูป , รัฐศาสตร์มี 24 รูป , บาลีมี 22 รูป , ปรัชญา มี 20 รูป , พุทธศาสตร์ มี 18 รูป , ครุศาสตร์ มี 12 รูป , นิติศาสตร์ มี 7 รูป และบริหารธุรกิจ 2 รูป , วิทยาการคอมพิวเตอร์,นโยบายและการวางแผน และไม่ได้ระบุ นอกจากนั้นยังมีพระกำลังเรียน ปริญญาโท อีก 5 รูป และปริญญาเอก อีก 1 รูป

พระอริยวาสี :

เรียนนักรธรรมทั้งหมด 62 รูป : ชั้นตรี 20 รูป(32.26%) ชั้นโท 16 รูป(25.80%) ชั้นเอก 26 รูป (41.94%)

จ. อื่นๆ (กศน,ม.ต้น,ม.ปลาย)	14 (3.04%)	12 (5.91%)
ฉ. ไม่ได้ศึกษาอะไร	22 (4.77%)	8 (3.94%)

รวม	461	203
-----	-----	-----

จากกลุ่มตัวอย่างของพระคามาวาสีจะเห็นว่ามิพระเรียนเปรียญบาลีมากที่สุดถึง 54.23 เปอร์เซ็นต์ ในจำนวนนี้กำลังเรียนบาลีประโยค 1-2 มากที่สุดคือ 29.6 เปอร์เซ็นต์จากพระ 250 รูป และก็จะมียังมีจำนวนน้อยลงแปรผันตามชั้นเปรียญ คือ ในเปรียญชั้นสูงขึ้นก็จะมีพระภิกษุเรียนน้อยลง แต่ตรงข้ามกับการเรียนนักธรรม ชั้นนักธรรมเอกกลับมีพระเณรเรียนมากที่สุดถึง 50.84 เปอร์เซ็นต์ และก็จะลดลงในชั้นโท และชั้นตรี ตามลำดับ ซึ่งแสดงได้ว่าการเรียนนักธรรมพระเณรจะเรียนต่อขึ้นไปในชั้นสูง ๆ และนอกจากนั้นเป็นที่น่าสังเกตว่ามีพระที่กำลังเรียนในระดับมหาวิทยาลัยถึง 33.41 เปอร์เซ็นต์ มีระดับทั้งที่กำลังเรียนปริญญาโทและปริญญาเอกด้วย ซึ่งเป็นเรื่องน่าสนับสนุน เพราะมิใช่พระจะเรียนแต่ในระดับมหาวิทยาลัยแต่ในขณะเดียวกันท่านก็ยังเรียนเปรียญบาลีหรือไม่ก็เรียนนักธรรมควบคู่ไปด้วย" และก็ยังน่าสนับสนุนที่ยังมีการศึกษาสมณะวิปัสสนากรรมฐาน อีก 7.59 เปอร์เซ็นต์ด้วย

ส่วนด้านพระอริยวาสิจะเห็นว่า กำลังศึกษาสมณะวิปัสสนากรรมฐานสูงที่สุดถึง 76.85 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนั้นก็ยังมีการศึกษานักธรรมถึง 30.54 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกับพระคามาวาสี คือ 30 กว่าเปอร์เซ็นต์เหมือนกัน แสดงว่าพระอริยวาสิแม้จะมุ่งการปฏิบัติกรรมฐาน แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ศึกษาในทางปริยัติด้วย และก็เป็นที่น่าสังเกตว่าพระอริยวาสิก็มีพระกำลังเรียนเปรียญบาลี (ประโยค 1-2) และกำลังเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยด้วย ถึงแม้จะมีจำนวนเพียงเล็กน้อย แต่ก็เป็แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงใหม่ซึ่งโดยปกติพระอริยวาสิจะไม่ค่อยเรียนเปรียญบาลีหรือในระดับมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนสำเร็จแล้วจึงจะมาบวช ซึ่งเป็นเพราะวัดอริยวาสิค่อนข้างจะไม่ได้อยู่ในชุมชน จึงเป็นการลำบากที่จะเดินทางมาเรียน

ข้อ 7 แสดงหน้าที่หลักของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพระคามาวาสีและอริยวาสิ *

" การศึกษานี้มีเพียงพระปริยัติธรรม หากให้หมายถึงการศึกษาอื่น ๆ ตามสมควรแก่สมณวิสัย เพื่อลดช่องว่างในการสื่อสารสนเทศ ควรมีทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบสนับสนุนให้พระเณรศึกษาได้เต็มกำลังแห่งอรรถภาพ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเรื่อง "วิวัฒน์และวิบัติของสถาบันสงฆ์ในประวัติศาสตร์" ในพุทธวิบัติ? วิกฤติศาสนายุคธนาธิปไตย , หน้า 285

* เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามาวาสีและอริยวาสิบางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามาวาสีตอบทั้งหมด 569 คำตอบและพระอริยวาสิตอบทั้งหมด 239 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิดจากจำนวนคำตอบ

หน้าที่หลักในขณะนี้	คามวาสี	อรัญวาสี
	จำนวน(รูป) คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป) คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. เรียนหนังสือ	360 (78.09%)	8 (3.94%)
ข. เป็นครูสอน	87 (18.87%)	6 (2.96%)
ค. ทำงานในวัด	77 (16.70%)	32 (15.76%)
ง. ปฏิบัติสมณะวิปัสสนากรรมฐาน	35 (7.59%)	187 (92.12%)
จ. อื่น ๆ (ศึกษาพระไตรปิฎก)	0	4 (1.97%)
ฉ. ไม่มี	10 (2.17%)	2 (0.99%)
รวม	461	203

จากผลในตารางนี้แสดงหน้าที่หลักของกลุ่มตัวอย่างของพระสงฆ์คามวาสีว่ามีหน้าที่หลักคือ เรียนหนังสือถึง 78.09 เปอร์เซ็นต์ รองลงมาเป็นครูสอน 18.87 เปอร์เซ็นต์ เห็นได้ว่า ครูมีจำนวนน้อยกว่ามากถึง 4 เท่าตัว ทำให้พระผู้สอนจะต้องทำงานหนักไม่มีเวลาในการดูแลอบรมพระภิกษุสามเณรอย่างใกล้ชิดเหมือนในอดีต¹² แต่ยังมีเรื่องน่ายินดีและสนับสนุนที่พระฝ่ายคามวาสีตอบแบบสอบถามว่ามีหน้าที่หลักของท่านคือ การปฏิบัติสมณะวิปัสสนากรรมฐานด้วยถึง 7.59 เปอร์เซ็นต์ ถึงแม้จำนวนจะไม่มาก แต่ก็เป็แนวโน้มน่าดีเพราะพระฝ่ายปริยัติมีหน้าที่หลักในการเรียนหนังสือแล้วยังมีหน้าที่หลักในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอีกด้วย ซึ่งเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลที่พระภิกษุสงฆ์จะบำเพ็ญกิจ คือ การศึกษาพระธรรมวินัย และการปฏิบัติธรรมควบคู่กันไป

ส่วนด้านพระอรัญวาสี จากตารางแสดงถึงหน้าที่หลักของท่านที่สูงที่สุด คือการปฏิบัติสมณะวิปัสสนากรรมฐานถึง 92.12 เปอร์เซ็นต์ รองลงมาก็เป็นการทำงานในวัดมีจำนวน 15.76 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งก็จะเป็นการทำสื่อเผยแพร่ธรรมะ , ดูแลเสนาสนะ , ดูแลงานก่อสร้าง เป็นต้น และเป็นที่น่าสังเกตหน้าที่หลักในการเรียนหนังสือและเมื่อรวมกับอื่น ๆ (ศึกษาพระไตรปิฎก)จะได้ 5.91 เปอร์เซ็นต์

¹² มีอัตราส่วนไม่สมดุลกันระหว่างพระผู้สอนกับพระผู้เรียน คือพระผู้เรียนหรือรับการฝึกมีอัตราส่วนสูงเกินกว่าพระผู้สอนอย่างมากมาย นอกจากนั้นการที่อัตราส่วนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนไม่สมดุลกันนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาสังคมอย่างอื่น ๆ เกี่ยวกับความประพฤติของพระภิกษุสามเณรเป็นต้นอีกด้วย (พระราชวรานูณี, สถาบันสงฆ์ กับ สังคมปัจจุบัน, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2517, หน้า 14)

ก็น่าสนับสนุนเหมือนพระคัมภีร์ที่ทั้งเรียนพระธรรมวินัยและปฏิบัติธรรมควบคู่ไปด้วย นอกจากนั้นยังมีตารางในข้ออื่น ๆ ที่สนับสนุนว่าพระอรหันต์ศึกษาพระธรรมวินัยควบคู่ด้วย

ในกรณีครูผู้สอนและผู้เรียนของพระอรหันต์ก่อนข้างจะไม่มีปัญหาเพราะในแต่ละวัดจะมีพระเณรอยู่กันน้อยอย่างมากที่สุด 20-30 รูป ทำให้ครูบาอาจารย์มีโอกาสที่จะดูแลอบรมพระลูกวัดได้ทั่วถึง นอกจากนั้นยังมีข้อวัตรของพระอรหันต์* ที่ทำให้ครูบาอาจารย์มีโอกาสได้พบพระเณรทุกรูปและทุกวันด้วย เช่น ในตอนฉันอาหารพระเณรจะต้องฉันรวมกันในหอนั้น และยังมีในเวลาช่วงบ่าย 3 โมง จะประชุมกวาดลานวัด ทำความสะอาดบริเวณเสร็จแล้วก็จะมารวมกันฉันน้ำปานะ (มีช่วงค่ำอาจจะมีการอบรมพระเณรแต่ไม่แน่นอนแล้วแต่กรณี) ซึ่งทั้งช่วงเช้าและช่วงบ่ายจะเป็นเวลาที่ครูบาอาจารย์ได้พบเห็นรู้จักพระลูกวัดทุกรูป และได้มีโอกาสว่ากล่าวตักเตือน หรืออบรมชี้แนะต่าง ๆ ด้วย ทำให้มีความคุ้นเคยใกล้ชิดสนิทสนมกัน

ข้อ 8 แสดงการใช้เวลาว่างที่เหลือจากหน้าที่หลักระหว่างพระสงฆ์คามวาสีและพระสงฆ์อรหันต์

การใช้เวลาว่าง	คามวาสี	อรหันต์
	จำนวน(รูป) คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป) คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. อ่านหนังสือ	301 (65.29%)	130 (64.04%)
ข. นั่งสมาธิ	145 (31.45%)	141 (69.46%)
ค. จำวัดพักผ่อน	189 (41.00%)	72 (35.47%)
ง. เล่นคอมพิวเตอร์	120 (26.03%)	1 (0.49%)
จ. สนทนาธรรม	85 (18.44%)	75 (36.95%)
ฉ. อื่น ๆ	45 (9.76%)	41 (20.20%)
รวม	461	203

* ดูรายละเอียดข้อวัตรของพระอรหันต์ในภาคผนวก ค , หน้า 107

** เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามวาสีและอรหันต์บางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามวาสีตอบทั้งหมด 885 คำตอบและพระอรหันต์ตอบทั้งหมด 460 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิดจากจำนวนคำตอบ

ในตารางนี้ชี้ให้เห็นว่าเวลาวางจากหน้าที่หลักของกลุ่มตัวอย่างในพระคัมภีร์จะอ่านหนังสือมากที่สุดเป็นจำนวนเลขครึ่งหนึ่งถึง 65.29 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนพระคัมภีร์ โดยจะอ่านหนังสือหลากหลายมากมีทั้ง พระไตรปิฎก หนังสือเรียน โหราศาสตร์ หนังสือพระเครื่อง หนังสือคอมพิวเตอร์ หนังสือพิมพ์ และมีหนังสือบันเทิงก็มีมาก เช่น นิทาน การ์ตูน นิยาย หนังสือตลก หนังสืออาชญากรรม หนังสือดารา ฯลฯ นอกจากนั้นในกิจกรรมอื่น ๆ พระภิกษุสามเณรตอบว่า ดูหนัง วิดีโอ ใช้อินเทอร์เน็ต ฟังเพลง คุยโทรศัพท์ ตลอดจนการเล่นคอมพิวเตอร์อีก 26.03 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเมื่อไปดูตารางที่ 7 ประกอบอาจเป็นผลมาจากมีผู้สอนน้อยกว่าผู้เรียนมากทำให้ไม่ค่อยมีเวลาที่จะดูแลพระเณร นอกจากนั้นอาจจะเป็นเพราะวัดคัมภีร์จะอยู่ในชุมชน ทำให้สื่อและสิ่งต่าง ๆ เข้าถึงพระเณรได้ง่าย แต่ในจำนวนนี้ก็ยังมีพระเณรที่อ่านพระไตรปิฎก ท่องหนังสือเรียน ทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรมะ ทำในกิจกรรมที่น่าสนับสนุน และยิ่งน่าสนับสนุนขึ้นไปอีกว่าพระคัมภีร์ใช้เวลาว่างนั่งสมาธิถึง 31.45 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเท่ากับ หนึ่งในสามของกลุ่มตัวอย่างพระคัมภีร์ที่เดียว ถึงแม้จะนั่งสมาธิเฉลี่ย 10-30 นาที ก็นับว่าเป็นแนวโน้มที่ดีที่พระคัมภีร์หันมาสนใจปฏิบัติกรรมฐานควบคู่ไปด้วย

ในขณะที่พระฝ่ายอรัญวาสีการใช้เวลาว่างจะเป็นการนั่งสมาธิมากที่สุดเกินครึ่งหนึ่ง คือ 69.46 เปอร์เซ็นต์โดยจะนั่งไม่ต่ำกว่าคร่าวละหนึ่งชั่วโมงขึ้นไป และในขณะเดียวกันการอ่านหนังสือของพระอรัญวาสีก็อยู่ในระดับที่สูงไม่แตกต่างกับการนั่งสมาธิ คือ 64.04 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนั้นในข้อ จ. อื่น ๆ ท่านจะใช้เวลาว่างในการเดินจงกรม ฟังเทศธรรมเทศนาบ้าง ทวนปฏิโมกษ์บ้าง ตลอดจนดูแลเสนาสนะและซ่อมแซมบริวารและเย็บจีวร ซึ่งเป็นข้อวัตรในอดีตของพระอรัญวาสี และเมื่อไปดูรายละเอียดหนังสือที่อ่านจะพบว่าส่วนใหญ่จะอ่านหนังสือธรรมะต่างๆไปของครูบาอาจารย์ พระไตรปิฎก วินัยมุข ซึ่งแสดงว่าพระอรัญวาสีก็ให้ความสนใจไม่เพียงแต่ด้านวิปัสสนาธุระ แต่ก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาพระธรรมวินัยด้วย โดยการศึกษาอ่านหนังสือพระไตรปิฎกและหนังสือธรรมะอื่นๆเอง จึงเป็นเรื่องน่าสนับสนุนที่พระวิปัสสนาธุระจะศึกษาพระไตรปิฎกควบคู่ด้วย ดังที่ อ.เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้ให้ข้อคิดเห็นในการฟื้นฟูพระศาสนาปฏิรูปคณะสงฆ์ในประเทศไทย ว่า... “อีกมิติหนึ่งให้ผู้บวชเรียนมาได้ศึกษาโดยไม่ต้องสอบได้เปรียญอะไรก็ได้ แต่ศึกษาให้เข้าใจว่าพุทธศาสนาท่านสอนอย่างไรและสามารถที่จะไปชี้แจงคนอื่นได้ สามารถจะไปสอนคนอื่นได้”¹³

¹³ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, “กรณีธรรมกาย : ภาพสะท้อนของชาวพุทธไทย” ใน พุทธศาสนาสยามศึกษา วิถุจะเป็นโอกาส? (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ , 2543) , หน้า 104

ข้อ 9 แสดงถึงกิจกรรมที่ทำทุกวันของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพระคามาวาสีและพระอรัญวาสี*

กิจกรรมที่ทำทุกวัน	คามวาสี		อรัญวาสี	
	จำนวน(รูป)	คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป)	คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. การปัจฉเวก(ปฏิบัติสังขาโย)	180	(39.04%)	137	(67.49%)
ข. ทำวัตร เข้า-เย็น	272	(59.00%)	136	(67.00%)
ค. บิณฑบาต	332	(72.02%)	175	(86.21%)
ง. กวาดลานวัด	234	(50.76%)	166	(81.73%)
จ. อื่น ๆ	8	(1.74%)	28	(13.79%)
ฉ. ไม่ได้ทำกิจกรรมใด	21	(4.56%)	0	
รวม	461		203	

เมื่อในอดีตกิจกรรมทั้ง 4 อย่างนี้จะเป็นสิ่งที่พระเณรจะทำทุกวันถือเป็นข้อวัตรของพระเณรเลยทีเดียว¹⁴ แต่จากตารางจะเห็นได้ว่าทั้งพระคามวาสีและอรัญวาสีไม่ได้ทำกิจกรรมทั้ง 4 อย่างทุกวันเหมือนในอดีต การปัจฉเวก(ปฏิบัติสังขาโย)จะเป็นกิจกรรมแรกเลยที่พระเณรจะต้องทำ เพราะเมื่อตื่นขึ้นมาครองผ้าก็ต้องว่า “ปฏิบัติสังขาโย” เมื่อจะฉันอาหารก็ต้องปฏิบัติสังขาโย พิจารณาอาหารก่อนฉัน ฯลฯ¹⁵ นอกจากนั้นการบิณฑบาตน่าจะเป็นกิจกรรมที่ทำทุกวันเพราะเป็นเรื่องปาก

* เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามวาสีและอรัญวาสีบางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามวาสีตอบทั้งหมด 1047 คำตอบและพระอรัญวาสีตอบทั้งหมด 642 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิดจากจำนวนคำตอบ

¹⁴ พระภิกษุตั้งแต่เช้ามีด ก่อน 04.00 น.จะมีระฆังใหญ่ตีเรียกท่านให้ลุกขึ้นมาสวดมนต์ เมื่อสวดมนต์เสร็จแล้วท่านก็กวาดภายในและภายนอกของโบสถ์ แล้วพระภิกษุก็แยกย้ายกันไปในที่ต่าง ๆ เดินเรียงกันไปตามชั้นและอาวาส โดยมีสมภารนำหน้า หุคที่ประตูทุกบ้านโดยไม่ขออะไร คอยอยู่ครู่หนึ่งเงียบๆ (ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม, นายพล ซาเวียร์แปล, กรมศิลปากร, 2530 หน้า109-110)

¹⁵ ปฏิบัติสังขาโย คือ คำสวดเตือนสติเกี่ยวกับการใช้สอยปัจจัยสี่ คือจิวร อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคเตือนสติว่าเราใช้สอยจิวรเพื่อปกปิดความอายเพื่อป้องกันหนาวและร้อน ฉันอาหารเพื่อดำรงอัตภาพให้มีกำลังประพฤติพรหมจรรย์ อยู่กุฎวิหารเพื่อหลบลมแดดหนาวและร้อน และสัตว์แมลงเป็นต้น ฉันยารักษาโรคเพื่อบำบัดทุกข์เวทนาอันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ โบราณถือมากเรื่องนี้ นอกจากปฏิบัติหน้าของพระที่ตีเพื่อ “ใช้หนี้” ท่านยังถือว่าการให้ “ปฏิบัติสังขาโย” ทุกครั้งก่อนใช้ปัจจัยสี่จะขาดเสียมิได้ (“ใช้หนี้เก่า” ใน ยุทธจักรดงขมิ้น, เสฐียรพงษ์ วรรณปก, สำนักพิมพ์พรชัย, 2525, หน้า183-185)

ท้องของพระณเร สาเหตุอาจเป็นเพราะในปัจจุบันนี้เกือบทุกวัดจะมีโรงครัว , หรือพระบางรูปจะมี โยมส่งปิ่นโตประจำ หรือพระก็จะโทรสั่งอาหารให้มาส่ง หรือให้เด็กวัดไปซื้ออาหาร หรือจะมีการ จัดเวรกันไปบิณฑบาต (ดังเช่นวัดหาคใหญ่สิตารามท่านได้หมายเหตุไว้ว่า “ทางวัดจัดให้มีการ บิณฑบาต ทำความสะอาดอาคารและลานวัดวาระละ 3 วันต่อครั้ง โดยการจับฉลาก”) หรือจะเป็น เพราะเหตุผลใดก็ตาม การบิณฑบาตเป็นข้อวัตรที่พระพุทธรเจ้าทรงกระทำตลอดพระชนม์ชีพของ พระองค์ จึงถือว่าเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง พระสงฆ์กับชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ ด้วย นี่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไป ของพระทั้งฝ่ายคามวาสีและอรัญวาสี

ข้อ 10 แสดงถึงกิจกรรมที่ทำในหนึ่งสัปดาห์ของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพระคามวาสีและอรัญวาสี*

	คามวาสี	อรัญวาสี
กิจกรรมที่ทำในหนึ่งสัปดาห์	จำนวน(รูป) คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป) คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. ไปกิจนิมนต์	236 (51.19%)	63 (31.03%)
ข. ไปงานสวดศพ	100 (21.69%)	30 (14.78%)
ค. ไปแสดงธรรมเทศนา	47 (10.20%)	15 (7.39%)
ง. ไปงานพิธีของวัดอื่น	44 (9.54%)	20 (9.85%)
จ. อื่น ๆ(ทำความสะอาด,ทำวัตรรวม)	17 (3.69%)	17 (8.37%)
ฉ. ไม่ได้ทำกิจกรรมใด	131 (28.42%)	110 (54.19%)
รวม	461	203

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่พระคามวาสีทำในหนึ่งสัปดาห์จะเป็นไปกิจนิมนต์มากที่สุดถึง ครั้งหนึ่งของพระคามวาสีจำนวน 461 รูปโดยเฉลี่ยสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง และไปงานสวดศพสัปดาห์ ละ1-2 ครั้ง ฯลฯ และเรียงตามลำดับลงมา ซึ่งเป็นรายได้ของพระณเรจากกิจกรรมเหล่านี้ ในขณะที่ พระอรัญวาสีจะตอบว่าไม่ได้ทำกิจกรรมใดมากที่สุด ในอัตราเลยครั้งหนึ่ง ซึ่งแสดงว่าอีกประมาณ เกือบครึ่งหนึ่งจะไปกิจนิมนต์ ,ไปงานศพ ฯลฯ ซึ่งต่างจากในอดีตพระฝ่ายอรัญวาสีค่อนข้างจะ

* เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามวาสีและอรัญวาสีบางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามวาสีตอบ ทั้งหมด 575 คำตอบ และพระอรัญวาสีตอบทั้งหมด 255 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิด จากจำนวนคำตอบ

ไม่ได้รับกนิมนต์ไปนอกวัด อาจเป็นเพราะการคมนาคมที่สะดวกขึ้น และสังคมที่เปลี่ยนไป พระอริยวาสีจึงเปลี่ยนไปเป็นผู้ออกไปเกื้อกูลญาติโยมซึ่งส่วนใหญ่จะไปที่กรุงเทพฯ ที่ซึ่งผู้คนส่วนใหญ่ไม่มีเวลาเดินทางไปต่างจังหวัด จึงนิมนต์ท่านมากรุงเทพฯ และในขณะเดียวกันก็สามารถเกื้อกูลได้คราวละจำนวนมาก ๆ ด้วย

ข้อ 11 แสดงถึงอุปกรณ์เครื่องใช้ส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพระคามวาสีและพระอริยวาสี*

อุปกรณ์ที่มีเป็นส่วนตัว	คามวาสี		อริยวาสี	
	จำนวน(รูป)	คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป)	คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. ตู้เย็น	70	(15.18%)	6	(2.96%)
ข. โทรทัศน์	152	(32.97%)	4	(1.97%)
ค. แอร์คอนดิชัน	6	(1.30%)	2	(0.99%)
ง. โทรศัพท์มือถือ	282	(61.17%)	55	(27.09%)
จ. คอมพิวเตอร์	126	(27.33%)	5	(2.46%)
ฉ. อื่น ๆ(ไม่มี)	109	(23.64%)	149	(73.40%)
รวม	461 รูป		203 รูป	

จากตารางนี้ชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของพระสงฆ์ว่าอุปกรณ์ทั้งหมดในข้อนี้ เมื่อในอดีตเป็นเครื่องใช้ที่ฟุ่มเฟือยมีน้อยของคฤหัสถ์ที่จะมีได้ต้องระดับเจ้าอาวาสเลยทีเดียว แต่ในปัจจุบันนี้กลายเป็นเรื่องปกติและกำลังคล้าย ๆ จะกลายเป็นสิ่งจำเป็นไปด้วยหรือไม่ คงจะต้องฝากให้พระภิกษุสามเณรเป็นผู้พิจารณาเอง เพราะอุปกรณ์เทคโนโลยีเหล่านี้ก็สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนาได้ เช่น ใช้ทำสื่อเผยแพร่ธรรมะ ใช้ทำวารสารทางพระพุทธศาสนา หรือใช้เป็นเครื่องสื่อสารในกรณีที่ต้องการติดต่อลำบาก ฯลฯ เป็นต้น แต่ในอีกด้านหนึ่งก็อย่าลืมว่าเมื่อมีอุปกรณ์เหล่านี้แล้วก็ต้องมีค่าใช้จ่ายที่เกิดจากอุปกรณ์เหล่านี้ด้วย ซึ่งก็จะเป็นภาระที่พระเณรจะต้องหาทางในการชำระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นนี้ โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือที่พระแต่ละรูปคงต้องชำระเอง หรืออาจจะมีบ้างที่ญาติโยมเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้แต่ก็เป็นส่วนน้อย และเมื่อดูจากตารางจะพบว่า

* เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามวาสีและอริยวาสีบางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามวาสีตอบทั้งหมด 745 คำตอบ และพระอริยวาสีตอบทั้งหมด 221 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิดจากจำนวนคำตอบ

โทรศัพท์มือถือกลายเป็นอุปกรณ์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดของกลุ่มตัวอย่างของทั้งพระคามาวาสีและพระอริยวาสิ ซึ่งไม่ต่างจากคนในสังคมปัจจุบันนี้ และน่าเป็นห่วงเมื่อพบว่าพระคามาวาสีมีโทรศัพท์มือถือเพียงครั้งหนึ่งของพระทั้งหมดคือ 61.17 เปอร์เซ็นต์ แต่ก็ยังน่ายินดีที่มีพระเณรตอบว่าไม่มีอุปกรณ์ทั้งหมดนี้ (ข้อ จ. อื่น ๆ พระเณรจะตอบว่ามี พัดลม วิทยุ เทป บริหาร 8 หนังสือ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจะถือว่าไม่มีอุปกรณ์เหล่านี้) อยู่บ้างในพระคามาวาสีจำนวน 23 เปอร์เซ็นต์ แต่ในพระอริยวาสิมีถึง 73 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งก็เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันที่อยากจะหลีกเลี่ยง เพียงแต่จะต้องรู้จักใช้และป้องกัน ดังเช่นผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับพระอาจารย์ปัสัน โนภิกขุ ชาวแคนาดา เจ้าอาวาสวัดอภัยคีรี สหรัฐอเมริกา(อดีตเจ้าอาวาสวัดป่า นานาชาติ)ที่ ธรรมาราม สุขุมวิทซอย 49 เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2547 ท่านได้กล่าวตอนหนึ่งว่าปัจจุบันนี้เป็นการยากที่จะปฏิเสธอุปกรณ์เทคโนโลยีไม่ให้เข้ามาในวัด ดังนั้นเราจะต้องรู้จักใช้และป้องกันอย่าใช้แบบลุ่มหลง เพราะอุปกรณ์เหล่านี้มีทั้งประโยชน์และโทษ อย่างเช่น คอมพิวเตอร์จะตั้งไว้ที่ในศาลาที่เปิดเผยว่าท่านที่กำลังใช้คอมพิวเตอร์อยู่กำลังทำในเรื่องอะไร และแต่ละท่านจะต้องรู้จักประมาณเองว่าจะใช้นานเท่าไรเพื่อไม่ให้เสียข้อวัตรในการปฏิบัติธรรมด้วย หรือโทรศัพท์มือถือก็ควรจะไว้ที่ส่วนกลางในศาลาเพื่อใครมีธุระจำเป็นจะได้ติดต่อได้ เป็นต้น

ข้อ 12 แสดงถึงรายจ่ายของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพระคามาวาสีและพระอริยวาสิ *

รายจ่าย	คามาวาสี	อริยวาสิ
	จำนวน(รูป) คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป) คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. ค่าเล่าเรียน	228 (49.46%)	8 (3.94%)
ข. ค่าเดินทาง	289 (62.69%)	67 (33.00%)
ค. ค่าไฟฟ้า	94 (20.39%)	8 (3.94%)
ง. ค่าโทรศัพท์	273 (59.22%)	46 (22.66%)
จ. อื่น ๆ	88 (19.09%)	29 (14.29%)

* เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามาวาสีและอริยวาสิบางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามาวาสีตอบทั้งหมด 999 คำตอบ และพระอริยวาสิตอบทั้งหมด 251 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิดจากจำนวนคำตอบ

ฉ. ไม่มีรายจ่ายเลย 27 (5.86%) 93 (45.81%)

รวม	461	203
-----	-----	-----

จะเห็นได้ว่า พระคามาวาสีจะมีค่าใช้จ่ายมากที่สุดเป็นค่าเดินทาง ซึ่งเป็นเรื่องปกติสำหรับ พระคามาวาสีที่จะต้องเดินทางเพื่อไปเรียน แต่ที่น่าเป็นห่วงคือ ค่าโทรศัพท์กลายเป็นค่าใช้จ่าย อันดับสอง ซึ่งเกือบใกล้เคียงกับค่าเดินทางต่างกันนิดเดียว คือ 59 เปอร์เซ็นต์ กับ 62 เปอร์เซ็นต์ ซึ่ง กลายเป็นภาระเพิ่มขึ้น นอกจากจะต้องมีค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนแล้ว นอกจากนั้นยังเป็นที่น่าสังเกตว่ามีค่าไฟฟ้าอีก 20 เปอร์เซ็นต์ และในข้ออื่น ๆ จะเป็นค่าอาหารมากที่สุดถึง 35 รูป รongลงมาก็เป็นค่าของใช้ส่วนตัว 24 รูป และค่าอินเทอร์เน็ต ค่าซ่อมคอมพิวเตอร์ ค่าหนังสือพิมพ์ ฯลฯ ซึ่งก็พอจะส่งสัญญาณให้เห็นว่า ปัจจุบันนี้พระเณรจะต้องมีค่าใช้จ่ายไม่ว่าแม้แต่ค่าอาหาร และค่าไฟฟ้า แต่ละกุฏิคงจะต้องมีมิเตอร์และรับผิดชอบค่าไฟฟ้าเอง จึงเป็นความเปลี่ยนแปลงจาก ในอดีตที่พระเณรเมื่อมาบวชแล้วปกติจะไม่มีค่าใช้จ่ายเลย ไม่ว่าจะในเรื่องที่อยู่อาศัย-น้ำไฟ อาหาร ค่าเดินทาง ค่าเล่าเรียน เพราะเจ้าอาวาสหรือพระอาจารย์จะสอนกันในวัดที่พระเณรอาศัยอยู่ แต่เป็นที่น่าตกใจว่าในปัจจุบันกลายเป็นว่าพระเณรที่ไม่มีค่าใช้จ่ายเลยมีเพียง 27 รูปหรือคิดเป็น 5.86 เปอร์เซ็นต์ เท่านั้น

ส่วนพระอริยวาสีข้อที่ไม่มีรายจ่ายเลยมากที่สุดคือ 93 รูป และถ้าดูในข้อ จ.อื่น ๆ จะเป็น ค่ารักษา ค่ายา ค่าปรับปรุงเสนาสนะ ค่าต่อวิชา ซึ่งผู้วิจัยจะอนุมานเป็นว่าไม่มีรายจ่ายเลย จำนวนอีก 29 รูป เมื่อรวมกันจะได้ 122 รูป คิดเป็นไม่มีรายจ่ายเลย 60 เปอร์เซ็นต์ ถึงแม้จะมากแต่ก็เป็นความ เปลี่ยนแปลงจากในอดีตเพราะพระอริยวาสีน่าจะไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายอะไรเลย แต่เมื่อมาดู รายละเอียดจะพบว่าเป็นค่าเดินทางถึง 33 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นเครื่องแสดงว่าพระอริยวาสีมีการ เดินทางออกนอกวัดมากขึ้น ต่างจากในอดีตพระอริยวาสีก่อนข้างจะอยู่ที่วัดเป็นประจำ ครูบา อาจารย์จะไม่ค่อยให้เดินทางไปไหน ยกเว้นเมื่อถึงคราวออกพรรษาครูบาอาจารย์จะพาเดินธุดงค์ไป ตามป่าเขาเพื่อฝึกฝนตน นอกจากนั้นเป็นที่น่าสนใจว่าพระอริยวาสีมีค่าไฟฟ้าด้วยซึ่งถึงแม้จะ เพียง 3 เปอร์เซ็นต์ แต่ก็เห็นแนวโน้มว่า ถ้าพระอริยวาสีอยู่รวมกันเป็นวัดใหญ่ และพระแต่ละรูป มีอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้ากันมาก เจ้าอาวาสอาจจะต้องติดมิเตอร์ให้แต่ละองค์รับผิดชอบเองมากขึ้น ก็ได้

ข้อ 13 แสดงถึงผู้ดูแลอบรมทั้งทางวินัยและทางธรรมระหว่างพระคามาวาสีและพระอริยวาสี *

* เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามาวาสีและอริยวาสีบางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามาวาสีตอบ ทั้งหมด 653 คำตอบ และพระอริยวาสีตอบทั้งหมด 277 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิด จากจำนวนคำตอบ

	คามวาสี	อรัญวาสี
ผู้ดูแลอบรมสั่งสอน	จำนวน(รูป) คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป) คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. เจ้าอาวาสวัด	227 (49.24%)	123 (60.59%)
ข. พระอุปัชฌาย์ หรือ อาจารย์	209 (45.34%)	92 (45.32%)
ค. พระผู้ใหญ่ในวัด	158 (34.27%)	56 (27.86%)
ง. เจ้าคณะ	27 (5.86%)	3 (1.49%)
จ. อื่น ๆ	18 (3.90%)	2 (1.00%)
ฉ. ไม่มีคนอบรมสั่งสอน	14 (3.04%)	1 (0.50%)
รวม	461	203

จากกลุ่มตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผู้ดูแลอบรมสั่งสอนทั้งทางวินัยและทางธรรมในพระคามวาสี จะเฉลี่ยเป็นทั้ง เจ้าอาวาสวัด และ พระอุปัชฌาย์อาจารย์ ใกล้เคียงกันไม่ค่อยแตกต่างกันเท่าไร คือ 49 เปอร์เซ็นต์ และ 45 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเทียบกับพระอรัญวาสีจะเห็นว่าเป็นเจ้าอาวาสวัดที่จะเป็นผู้ อบรมสั่งสอนค่อนข้างชัดเจนกว่า คือ 60 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งแสดงถึงเจ้าอาวาสพระฝ่ายอรัญวาสีจะมี เวลาใกล้ชิดในการดูแลอบรมสั่งสอนกับพระลูกวัดมากกว่าพระฝ่ายคามวาสี

ข้อ 14 แสดงถึงเมื่อมีปัญหาจะไปปรึกษาใครระหว่างพระสงฆ์คามวาสีและพระสงฆ์อรัญวาสี *

	คามวาสี	อรัญวาสี
ผู้ที่จะปรึกษา	จำนวน(รูป) คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป) คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. เจ้าอาวาสวัด	155 (33.62%)	116 (57.14%)
ข. พระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์	180 (39.05%)	81 (39.90%)
ค. พระผู้ใหญ่ในวัด	158 (34.27%)	65 (32.02%)
ง. เจ้าคณะ	22 (4.78%)	4 (1.97%)

* เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามวาสีและอรัญวาสีบางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามวาสีตอบ ทั้งหมด 633 คำตอบ และพระอรัญวาสีตอบทั้งหมด 274 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิด จากจำนวนคำตอบ

จ. อื่น ๆ 118 (25.60%) 8 (3.94%)

รวม	461	203
-----	-----	-----

ในข้อนี้จะเห็นว่าพระคามาวาสีเมื่อมีปัญหาพระเณรจะปรึกษาเจ้าอาวาสตลอดจนพระอุปัชฌาย์อาจารย์น้อยลงเมื่อเทียบกับตารางข้อที่ 13 ซึ่งแสดงถึงการไม่ค่อยมีความใกล้ชิดสนิทสนมของเจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์อาจารย์กับพระเณร แต่กับไปเพิ่มในข้อ อื่น ๆ ซึ่งคือเพื่อนถึง 70 รูปคิดเป็น 15 เปอร์เซ็นต์และก็พ่อแม่ ตัวเอง และรุ่นพี่ ในขณะที่พระอรัญวาสีก็เหมือนกันคือพระเณรเมื่อมีปัญหาจะไปปรึกษาเจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์อาจารย์น้อยลงเมื่อเทียบกับข้อที่ 13 แต่จะไปเพิ่มที่พระผู้ใหญ่ในวัด ซึ่งแสดงถึงความใกล้ชิดคุ้นเคยกับพระผู้ใหญ่ในวัด โดยธรรมเนียมปฏิบัติพระฝ่ายอรัญวาสีจะให้ความเคารพนับถือตามลำดับพรรษา เช่น ตอนเข้าเดินบิณฑบาตจะเดินเข้าหมู่บ้านตามลำดับอาวุโส และอาสนะที่นั่งฉันอาหารก็จะเรียงตามลำดับอาวุโสเช่นกัน ข้อปฏิบัตินับถือตามอายุพรรษานี้ ก็ยังถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของพระอรัญวาสีอยู่จนปัจจุบันนี้ แต่พระฝ่ายคามวาสีไม่ค่อยเห็นชัดเจนว่ายังคงนับถือตามอายุพรรษาอยู่หรือไม่

ข้อ 15 แสดงถึงการอ่านหนังสือพระไตรปิฎกระหว่างพระสงฆ์คามวาสีและพระสงฆ์อรัญวาสี *

	คามวาสี	อรัญวาสี
อ่านพระไตรปิฎก	จำนวน(รูป) คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป) คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. พระวินัยปิฎก	291 (63.12%)	169 (83.25%)
ข. พระสุตตันตปิฎก	264 (57.27%)	128 (63.05%)
ค. พระอภิธรรมปิฎก	188 (40.78%)	72 (35.47%)
ง. พระอรรถกถาหรือฎีกา	139 (30.15%)	79 (38.92%)
จ. อื่น ๆ (วิสุทธิมรรค)	19 (4.12%)	5 (2.46%)
ฉ. ไม่เคยอ่าน	77 (16.70%)	16 (7.88%)
รวม	461	203

* เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามวาสีและอรัญวาสีบางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามวาสีตอบทั้งหมด 978 คำตอบ และพระอรัญวาสีตอบทั้งหมด 469 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิดจากจำนวนคำตอบ

จากตารางจะพบว่ามิพระที่ไม่เคยอ่านพระไตรปิฎกเลย เป็นกลุ่มตัวอย่างของพระคามวาสีมากกว่าพระอรัญวาสีถึงสองเท่าตัว และเมื่อดูตารางข้อที่ 8 ประกอบจะเห็นว่าพระอรัญวาสีใช้เวลาว่างในการนั่งสมาธิและอ่านหนังสือพอ ๆ กันซึ่งเป็นการเสริมให้เห็นว่าพระอรัญวาสีของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะอ่านหนังสือพระไตรปิฎกโดยจะอ่านพระวินัยปิฎกมากที่สุดถึง 83 เปอร์เซ็นต์ จึงแสดงว่าพระอรัญวาสีมีความสนใจด้านพระวินัย สมดังที่พระฝ่ายอรัญวาสีมีปฏิปทาข้อวัตรที่เคร่งครัด และน่าสังเกตว่าเมื่อเปรียบเทียบพระอรัญวาสีจะมีจำนวนพระสงฆ์ที่อ่านทั้งพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอรรถกถาหรือฎีกา มากกว่าพระสงฆ์คามวาสี มีแต่พระอภิธรรมปิฎกเท่านั้นที่พระคามวาสีจะอ่านมากกว่าพระอรัญวาสี และน่าสังเกตว่าพระอรัญวาสีที่ไม่เคยอ่านพระไตรปิฎกมีเพียง 7 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่พระคามวาสีมีมากกว่าถึงเท่าตัวคือ 16 เปอร์เซ็นต์

ข้อ 16 แสดงการปฏิบัติสมณะหรือวิปัสสนาระหว่างพระสงฆ์คามวาสีและพระสงฆ์อรัญวาสี

	คามวาสี	อรัญวาสี
ปฏิบัติสมณะวิปัสสนา	จำนวน(รูป) คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป) คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. ไม่เคย	112 (24.30%)	31 (15.27%)
ข. เคย	346 (75.05%)	172 (84.73%)
รวม	458 (ไม่ได้ตอบ 3 ชุด)	203

จากตารางนี้พบว่าพระคามวาสีเคยไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานถึง 75 เปอร์เซ็นต์ ยิ่งเมื่อย้อนกลับไปดูตารางที่ 6 จะเห็นว่า มิพระคามวาสีตอบว่ากำลังศึกษาสมณะวิปัสสนากรรมฐานอยู่เกือบ 9 เปอร์เซ็นต์ และตารางที่ 7 พระคามวาสีก็ตอบว่ามีหน้าที่หลักคือปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่ 7 เปอร์เซ็นต์ ต่อมาในตารางที่ 8 มิพระคามวาสีใช้เวลาว่างในการนั่งสมาธิถึง 31 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนั้นเมื่อไปดูรายละเอียดของข้อนี้พบว่าพระเณรเคยไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานโดยเฉลี่ยเป็นระยะเวลา 15-30 วัน โดยส่วนมากพระคามวาสีจะไปปฏิบัติหลังจากที่สอบบาลีเสร็จในช่วงเดือนมีนาคม ทุกปีถ้าไม่ติดปัญหาอะไร ก็ทำให้สรุปได้ว่าพระคามวาสีในกลุ่มตัวอย่างในปัจจุบันนี้จำนวนหนึ่งหันมาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วย ซึ่งเป็นเรื่องน่าส่งเสริมและสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนพระอรัญวาสีที่ตอบว่าไม่เคยถึง 15 เปอร์เซ็นต์นั้น เมื่อไปดูรายละเอียดมิพระสงฆ์บางองค์ท่านเขียนกำกับไว้ว่าไม่เคยออกไปปฏิบัติที่ไหน หรือ เขียนว่าปฏิบัติอยู่ทุกวัน ซึ่งทำให้ผู้วิจัยคิดว่าจากคำถามอาจทำให้พระสงฆ์บางท่านเข้าใจว่าจะต้องไปปฏิบัติสถานที่ใดสถานที่หนึ่งต่างหากเจาะจงเฉพาะก็ได้ จึงทำให้มีพระสงฆ์ตอบว่าไม่เคย 15 เปอร์เซ็นต์

ข้อ 17 แสดงถึงความคิดเห็นเรื่องพระสงฆ์ที่ควรได้รับการยกย่องมากที่สุด
ระหว่างพระสงฆ์คามวาสีและพระสงฆ์อรัญวาสี *

ความคิดเห็น	คามวาสี		อรัญวาสี	
	จำนวน(รูป)	คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป)	คิดเป็นร้อยละ (%)
ก. พระที่สร้างถาวรวัตถุ	20	(4.34%)	6	(2.96%)
ข. พระที่มีสมณศักดิ์สูง	13	(2.82%)	6	(2.96%)
ค. พระที่มีการศึกษาสูง	55	(11.93%)	7	(3.45%)
ง. พระนักสังคมสงเคราะห์	93	(20.17%)	12	(5.91%)
จ. พระที่รักษาพระวินัย	311	(67.46%)	131	(64.53%)
ฉ. พระที่ปฏิบัติกรรมฐาน	187	(40.56%)	136	(67.00%)
รวม	461		203	

ผลจากตารางนำเสนอเห็นว่าพระคามวาสีเห็นว่าพระสงฆ์ที่ควรได้รับการยกย่องมากที่สุดเป็นพระที่รักษาพระวินัย รองลงมาเป็นพระที่ปฏิบัติกรรมฐานซึ่งน่าสังเกตว่ามากกว่าพระที่มีการศึกษาสูงถึง 4 เท่า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของพระคามวาสีว่าให้ความสำคัญพระที่รักษาพระวินัยและพระปฏิบัติกรรมฐาน และเมื่อย้อนกลับไปดูตารางข้อที่ 16 จะเห็นว่าพระคามวาสีให้ความสำคัญกับพระที่ปฏิบัติกรรมฐานและก็ได้หันมาเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วย ส่วนพระอรัญวาสีเห็นว่าพระสงฆ์ที่ควรได้รับยกย่องคือพระปฏิบัติกรรมฐานและ พระที่รักษาพระวินัยในอัตราส่วนใกล้เคียงกัน ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวปฏิบัติทางของพระสายอรัญวาสีอยู่แล้วในการเคร่งครัดพระวินัย

ข้อ 18 แสดงความคิดเห็นเรื่องความช่วยเหลือสืบทอดพระพุทธศาสนาระหว่างพระสงฆ์คามวาสีและพระสงฆ์อรัญวาสี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ความคิดเห็น	คามวาสี		อรัญวาสี	
	จำนวน(รูป)	คิดเป็นร้อยละ(%)	จำนวน (รูป)	คิดเป็นร้อยละ (%)

* เนื่องจากข้อนี้มีพระทั้งคามวาสีและอรัญวาสีบางท่านตอบมากกว่า 1 คำตอบ โดยพระคามวาสีตอบทั้งหมด 679 คำตอบ และพระอรัญวาสีตอบทั้งหมด 298 คำตอบ แต่เปอร์เซ็นต์คิดจากจำนวนพระทั้งหมดมิใช่คิดจากจำนวนคำตอบ

ก. เครื่องครัดในพระวินัย	323 (70.07%)	176 (86.70%)
ข. ตั้งใจศึกษาพระธรรมคำสอน	389 (84.38%)	163 (80.30%)
ค. ปฏิบัติสมณะวิปัสสนากรรมฐาน	292 (63.34%)	180 (88.67%)
ง. สร้างถาวรวัตถุ	85 (18.44%)	43 (21.18%)
จ. อื่น ๆ (เผยแผ่ธรรมะ)	56 (12.15%)	26 (12.81%)

รวม	461	203
-----	-----	-----

จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างของพระคามวาสีให้ความสำคัญกับการตั้งใจศึกษาพระธรรมคำสอน จะเป็นการช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนามากที่สุดถึง 84 เปอร์เซ็นต์ และในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการเครื่องครัดในพระวินัยเป็นอันดับรองลงมาคือ 70 เปอร์เซ็นต์ แต่เมื่อเทียบกับทางพระอรัญวาสี น่าสังเกตว่าพระอรัญวาสีให้ความสำคัญทั้ง การเครื่องครัดในพระวินัย , การตั้งใจศึกษาพระธรรมคำสอน และ ปฏิบัติสมณะวิปัสสนากรรมฐาน ในอัตราใกล้เคียงกันไม่แตกต่างกันมาก แต่ที่น่าสนใจ คือ พระอรัญวาสีให้ความสำคัญกับการสร้างถาวรวัตถุมากกว่าพระฝ่ายคามวาสีซึ่งเป็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพระฝ่ายอรัญวาสีที่จากในอดีตวัดอรัญวาสีจะไม่ค่อยมีถาวรวัตถุจากการที่ผู้วิจัยได้ไปสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้ที่ไปวัดอรัญวาสีก็เห็นความเปลี่ยนแปลงที่วัดอรัญวาสีมีถาวรวัตถุเพิ่มขึ้น ซึ่งสืบเนื่องมาจากการที่หลวงปู่ครูบาอาจารย์เมื่อก่อนมรณภาพลง ลูกศิษย์มีความอาลัยเคารพจึงได้สร้างเจดีย์หรือพิพิธภัณฑ์ของหลวงปู่ครูบาอาจารย์ที่นับถือเพื่อเอาบริวารตลอดจนอัฐิของท่านและประวัตินั้นไว้ที่เจดีย์หรือพิพิธภัณฑ์ของวัดนั้น ๆ เพื่อเป็นอนุสรณ์ให้คนรุ่นหลังได้เคารพ ได้ศึกษาเป็นแบบอย่าง

ตารางแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพระคามวาสีและพระอรัญวาสี

ข้อคิดเห็น	เห็นด้วย		ไม่ค่อยเห็นด้วย		ไม่เห็นด้วยเลย	
	คามวาสี	อรัญวาสี	คามวาสี	อรัญวาสี	คามวาสี	อรัญวาสี
1. วินัยสงฆ์ช่วยขัดเกลาจิตใจให้ดีขึ้น	441 (98.88%)	203 (100%)	5 (1.12%)	0	0	0
2. การปฏิบัติตามวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัดยังเป็นสิ่งจำเป็นในปัจจุบันนี้	393 (88.12%)	199 (98.03%)	51 (11.43%)	4 (1.97%)	2 (0.45%)	0
3. การออกบิณฑบาต เป็นกิจที่พระสงฆ์ควรปฏิบัติสม่ำเสมอ	429 (96.19%)	198 (97.54%)	17 (3.81%)	5 (2.46%)	0	0

4. การทำวัตร เช้า-เย็น เป็นสิ่งจำเป็น	426 (95.51%)	169 (83.25%)	20 (4.48%)	19 (9.36%)	0	15 (7.39%)
5. การลงปาติโมกข์ เป็นสิ่งจำเป็น	426 (95.52%)	202 (99.51%)	19 (4.26%)	1 (0.49%)	1 (0.22%)	0
6. การปฏิบัติ สมณะหรือ วิปัสสนาเป็น เรื่องจำเป็น สำหรับพระสงฆ์	397 (89.01%)	201 (99.02%)	46 (10.31%)	2 (0.99%)	3 (0.67%)	0
7. การบรรลุลุทธิธรรมยังมีอยู่จริง	336 (75.34%)	199 (98.03%)	89 (19.96%)	4 (1.97%)	21 (4.71%)	0
8. การศึกษาพระปริยัติธรรม สำคัญกว่าการปฏิบัติ เพราะ ปริยัติต้องมาก่อนปฏิบัติ	235 (52.69%)	52 (25.62%)	168 (37.67%)	111 (54.68%)	43 (9.64%)	40 (19.7%)
9. การปฏิบัติสำคัญกว่าปริยัติ เพราะปฏิเวธ ไม่ได้เกิดจากการ เรียนปริยัติแต่เกิดจากการปฏิบัติ	154 (34.53%)	139 (68.47%)	241 (54.04%)	51 (25.12%)	51 (11.43%)	13 (6.4%)
10. ทั้งปริยัติและปฏิบัติต้องมา คู่กัน ทำอย่างเดียวไม่ได้	388 (87.00%)	178 (87.69%)	51 (11.44%)	20 (9.85%)	7 (1.57%)	5 (2.46%)
11. พระที่เป็นบัณฑิตทางปริยัติ จะช่วยรักษาคำสอนของ พระพุทธศาสนาได้ดีกว่า พระนักปฏิบัติที่ไม่รู้ปริยัติอย่างลึกซึ้ง	164 (36.77%)	54 (26.60%)	217 (48.65%)	106 (52.22%)	65 (14.57%)	43 (21.18%)
12. พระนักปฏิบัติจะช่วยรักษาคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ดีกว่าพระที่เป็นบัณฑิตทางปริยัติ	154 (34.53%)	129 (63.55%)	246 (55.16%)	58 (28.57%)	46 (10.31%)	16 (7.88%)
13. พระที่จะรักษาพระธรรมวินัย ได้ดีที่สุดต้องเป็นบัณฑิตทางปริยัติ และต้องเป็นพระนักปฏิบัติ ควบคู่กันไปด้วย	364 (81.61%)	167 (82.27%)	68 (15.25%)	28 (13.79%)	14 (3.14%)	8 (3.94%)

หมายเหตุ ตารางความคิดเห็นนี้ พระสงฆ์คามวาสีไม่ได้ตอบแบบสอบถามนี้ 15 รูปจึงทำให้กลุ่มตัวอย่างของพระคามวาสีมีจำนวน 446 รูป ส่วนพระสงฆ์ธรรมาวาสียังคงจำนวน 203 รูป

ผลจากตารางความคิดเห็นนี้ จะพบว่า กลุ่มตัวอย่างของพระสงฆ์คามวาสีมีความคิดเห็นด้วยว่าวินัยสงฆ์ช่วยขัดเกลาคใจให้ดีขึ้น แม้จะมีบ้างบางรูปที่ไม่ค่อยเห็นด้วย แต่ก็ยังเป็นจำนวนน้อยมาก ในขณะที่พระสงฆ์อรัญวาสีเห็นด้วยทั้งหมด แต่เมื่อถามถึงความเห็นว่าการปฏิบัติตามวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัดยังเป็นสิ่งจำเป็นในปัจจุบันนี้ กลับเห็นด้วยลดลงถึง 10 เปอร์เซ็นต์ในพระคามวาสี และพระอรัญวาสีก็ลดลง 2 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งแสดงถึงทัศนคติที่เห็นด้วยในวินัยแต่ด้านการปฏิบัติไม่ค่อยจำเป็นมากนัก

ต่อมาด้านการออกบิณฑบาตเป็นกิจที่พระสงฆ์ควรปฏิบัติสม่ำเสมอหรือไม่ ทั้งพระคามวาสีและพระอรัญวาสี มีความคิดเห็นใกล้เคียงกัน คือเห็นด้วย 90 กว่าเปอร์เซ็นต์เกือบทั้งหมด แต่เมื่อดูตารางที่ 9 ประกอบจะเห็นว่า การบิณฑบาตเป็นข้อวัตรที่ทำทุกวันของพระคามวาสีเพียง 72.02 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่พระอรัญวาสีบิณฑบาตทุกวันมี 86.21 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งแสดงว่าเห็นด้วยแต่ไม่ค่อยได้ปฏิบัติ และก็เหมือนกับการทำวัตร เข้า-เย็นให้ความคิดเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็น โดยพระคามวาสีเห็นด้วย 95.51 เปอร์เซ็นต์ ส่วนพระอรัญวาสีเห็นด้วยเพียง 83.25 เปอร์เซ็นต์ แต่น่าสังเกตฝ่ายพระอรัญวาสีแสดงทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยเลยถึงเกือบ 8 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่พระคามวาสีไม่มีไม่เห็นด้วยเลยมีเพียงไม่ค่อยเห็นด้วย แต่อย่างไรก็ตามเมื่อดูตารางที่ 9 แล้วไม่สอดคล้องกันคือมีการทำวัตร เข้า-เย็นทุกวันในพระคามวาสีเพียง 59 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่ทัศนคติเห็นด้วยถึง 95 เปอร์เซ็นต์ ส่วนพระอรัญวาสีเห็นด้วย 83 เปอร์เซ็นต์ และมีการทำวัตรทุกวันเพียง 67 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระทั้งคามวาสี และอรัญวาสีมีทัศนคติที่ดีต่อวินัยสงฆ์ และข้อวัตรในการบิณฑบาต และการทำวัตร เข้า-เย็น แต่ในภาคปฏิบัติยังไม่ค่อยได้ประพฤติจริงจังเหมือนทัศนคติ ซึ่งคงต้องฝาก อุปัชฌาย์ และอาจารย์ตลอดถึงเจ้าอาวาส ให้การดูแลใกล้ชิดขึ้น¹⁶

ความคิดเห็นเรื่องการลงปาติโมกข์เป็นสิ่งจำเป็นหรือไม่ พบว่าพระอรัญวาสีเห็นด้วยเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่พระคามวาสีไม่เห็นด้วยถึง 5 เปอร์เซ็นต์แล้วในภาคปฏิบัติจะเหลือเท่าไร? ปาติโมกข์เป็นสิ่งจำเป็นเพราะเป็นระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นสำหรับควบคุมความเป็นอยู่และความประพฤติของพระภิกษุที่เป็นสมาชิกของสังฆมณฑลเมื่อมีความคิดเห็นว่ามันไม่จำเป็นในการลงปาติโมกข์แล้วสังฆมณฑลจะเป็นอย่างไร แต่ก็มีเรื่องน่าสนับสนุนที่ในกลุ่มตัวอย่างของพระคามวาสีที่เห็นด้วยกับการปฏิบัติสมณะหรือวิปัสสนาเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับพระสงฆ์ ถึง 89 เปอร์เซ็นต์ ถึงแม้ในตารางข้อที่ 6 และ ข้อที่ 7 พระคามวาสีจะกำลังศึกษา

¹⁶ ประเด็นที่จะต้องมองและรอการปรับปรุง... ผู้ที่เป็นพระอุปัชฌาย์ กรรมวาจาจารย์ อนุสาวนาจารย์ ในพระธรรมวินัยได้มอบหมายให้พระสงฆ์ทั้งสามท่านนี้เป็นผู้ดูแลพระภิกษุ... ต้องให้การดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อศึกษาเรียนรู้ข้อวัตรปฏิบัติ (ปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์เพื่อธำรงพระพุทธศาสนา, พระมหาจรรยา สุทธิญาณโณ, สำนักพิมพ์ประชาธรรม, นนทบุรี, 2544, หน้า 12-13)

วิปัสสนากรรมฐาน และถือว่ามีหน้าที่หลักในปฏิบัติกรรมฐาน มีเพียงประมาณ 8 เปอร์เซ็นต์ แต่จะใช้เวลาวางนั่งสมาธิถึง หนึ่งในสามของจำนวนทั้งหมด แม้จะมีจำนวนยังไม่มาก เนื่องจากเป็นเรื่องที่เฉพาะแต่ละรูปจะชวนขวยศศึกษาและปฏิบัติเอง เป็นเพราะ การจัดวางการศึกษาด้านปริยัติธรรมอย่างเป็นทางการ (เช่น การมีชั้นเรียนและเวลาเรียนแน่นอนเกือบเต็มวัน) และส่งเสริมให้มีการเรียนอย่างจริงจัง.....ในขณะที่การศึกษาอื่นไม่ได้รับการสนับสนุนเลย ก็ทำให้พระเถระพากันสอนและเรียนแต่ด้านปริยัติธรรม จนละเลยการเรียนการสอนด้านวิปัสสนา และถูกลดความสำคัญจนแทบจะเลือนหายไปจากวัด¹⁷ ดังนั้นเมื่อพระเถระเองก็มีความเห็นว่าการปฏิบัติวิปัสสนาเป็นสิ่งจำเป็น และก็มีพระเถระบางส่วนที่ได้ปฏิบัติกรรมฐานด้วย จึงควรที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้การศึกษาปริยัติ และการปฏิบัติธรรมควบคู่กันไปดังในอดีต

ในแง่ทัศนคติเรื่องการบรรลุธรรมยังมีอยู่จริงนั้น จะพบว่ากลุ่มตัวอย่างในพระคามาวาสีเห็นด้วยเพียง สามในสี่ หรือ 75 เปอร์เซ็นต์ และยังไปกว่านั้นยังมีพระอรหันตสาวีที่ไม่ค่อยเห็นด้วยว่าการบรรลุธรรมยังมีอยู่จริงด้วย แม้จะมีเพียง 2 เปอร์เซ็นต์ นี่ก็คงจะเป็นสัญญาณเตือนให้เห็นแนวโน้มบางอย่าง ถ้าพระภิกษุสามเณรไม่เห็นด้วยว่าการบรรลุธรรมยังมีอยู่จริง ซึ่งถือว่าเป็นคนวงในของพระพุทธศาสนาและก็เป็นผู้ที่เรียนพระธรรมวินัยโดยตรง แล้วจะไปสอนเรื่องนิพพานซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาอย่างไรดี

เมื่อมาพิจารณาด้านการศึกษาปริยัติธรรมและด้านการปฏิบัติด้านไหนจะสำคัญกว่า จะพบว่าถ้าให้แสดงความความคิดเห็นในความสำคัญแยกแยะระหว่างการศึกษาปริยัติและการปฏิบัติธรรม พระฝ่ายคามวาสีก็เห็นด้วยว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมสำคัญกว่าการปฏิบัติธรรม แต่น่าสังเกตว่าเห็นด้วยเพียง 52 เปอร์เซ็นต์ซึ่งก็เหมือนกับพระอรหันตสาวีก็เห็นด้วยว่าการปฏิบัติธรรมสำคัญกว่าการศึกษาปริยัติ ซึ่งมีเพียง 68 เปอร์เซ็นต์ คือต่างฝ่ายต่างก็เห็นว่า การศึกษาปริยัติสำคัญกว่าสำหรับพระคามาวาสี และพระอรหันตสาวีก็เห็นว่าการปฏิบัติสำคัญกว่า แต่เมื่อให้แสดงความความคิดเห็นว่าทั้งปริยัติและปฏิบัติต้องมาคู่กันทำอย่างเดียวกันไม่ได้ ทั้งพระคามาวาสีและพระอรหันตสาวีมีความคิดเห็นเหมือนกันคือ เห็นด้วยถึง 87 เปอร์เซ็นต์เท่ากัน ซึ่งเป็นเรื่องน่ายินดีอย่างยิ่งที่ทั้งพระคามาวาสีและพระอรหันตสาวีมีทัศนคติว่าการศึกษาปริยัติต้องควบคู่กับการปฏิบัติธรรมด้วย

สำหรับทัศนคติเรื่องการรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ดีกว่าระหว่างพระทางปริยัติกับพระนักปฏิบัติ น่าสังเกตว่าพระคามาวาสีของกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าพระที่เป็นบัณฑิตทางปริยัติเพียงอย่างเดียว หรือพระนักปฏิบัติเพียงอย่างเดียวไม่มีใครจะช่วยรักษาคำสอนของ

¹⁷ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, (มูลนิธิสวดศรี-สฤษดิ์วงศ์, กรุงเทพฯ, 2546), หน้า 291-292

พระพุทธศาสนาได้ดีกว่าใคร ต้องเป็นบัณฑิตทางปริยัติและต้องเป็นพระนักปฏิบัติควบคู่กันไปด้วย ส่วนพระอริยวาสีเห็นว่าพระนักปฏิบัติจะช่วยรักษาคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ดีกว่าพระที่เป็นบัณฑิตทางปริยัติในอัตรา 63 เปอร์เซนต์ แต่ถ้าเป็นพระบัณฑิตทางปริยัติและเป็นพระนักปฏิบัติควบคู่กันไปด้วยถึงจะเป็นพระที่ช่วยรักษาพระธรรมวินัยได้ดีที่สุด อย่างไรก็ตามทั้งพระคามวาสีและพระอริยวาสีมีทัศนคติที่ใกล้เคียงกันไม่แตกต่างกันเลยว่า พระที่จะรักษาพระธรรมวินัยได้ดีที่สุดต้องเป็นบัณฑิตทางปริยัติและต้องเป็นพระนักปฏิบัติควบคู่กันไปด้วย จึงเป็นนิมิตหมายที่ดีที่พระทั้งคามวาสีและอริยวาสีมีความเห็นตรงกันว่าเช่นนี้ ซึ่งต่างฝ่ายต่างจะได้ไปศึกษาในด้านที่ตนยังไม่สมบูรณ์ เพราะพระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์จะต้องเป็นทั้งด้านปริยัติและด้านการปฏิบัติควบคู่กัน

กรณีศึกษาพระตัวอย่าง

ผลจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง ทำให้เห็นแนวโน้มพระคามวาสีให้ความสนใจและปฏิบัติสมถะวิปัสสนากรรมฐานค่อนข้างชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเพิ่มอีกในกรณีพระสงฆ์ฝ่ายคามวาสีที่ได้หันมาเน้นปฏิบัติธรรม และนอกจากนั้นในกรณีของพระฝ่ายอริยวาสีก็จะเห็นแนวโน้มเช่นเดียวกันที่ท่านได้เริ่มออกมาเกื้อกูลช่วยเหลือสังคม ดังนั้นผู้วิจัยขอยกตัวอย่างในแง่ที่มีพระอริยวาสีองค์อื่น ๆ ท่านก็ได้ให้ความสนใจต่อปัญหาสังคม และเกื้อกูลช่วยเหลือเช่นเดียวกับหลวงตาพระมหาบัว ญาณสัมปันโน

กรณีตัวอย่างพระสงฆ์คามวาสี

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ) วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร¹⁸

พระธรรมวิสุทธิกวี ฉายา จิตวณฺโณ นามเดิม พิจิตร ถาวรสุวรรณ เป็นบุตรคนที่ 1 ในจำนวน 11 คน ของนายแก้ว นางไผ่เลื่อน ถาวรสุวรรณ เกิดที่บ้านพังขาม ต.บ่อदान อ.สทิงพระ จ.หวัดสงขลา เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2479 บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2496 และอุปสมบทที่วัดโสมนัสวิหาร เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2499 จบการศึกษา M.A. วรรณคดีสันสกฤตและอนุปริยญาภาษาฮินดี จากมหาวิทยาลัย Banaras Hindu ประเทศอินเดียในปี 2514 และในปี 2517 สอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยค

พระธรรมวิสุทธิกวีได้รับการฝึกอบรมการปฏิบัติกรรมฐานอย่างเป็นทางการตอนที่ท่านเข้าเรียนประกาศนียบัตรชั้นสูง สธ.ด. (พระธรรมทูตรุ่นแรกของคณะสงฆ์จากสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ) ใน พ.ศ. 2511 หลังจากนั้นท่านก็ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเรื่อยมา และก็ได้พยายามเอาการปฏิบัติกรรมฐานเข้ามาในหลักสูตรการศึกษาฝ่ายปริยัติ ดังนั้นในปี พ.ศ.

¹⁸ ประวัติและผลงานพระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ) วัดโสมนัสวิหาร, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2548)

2517 พระธรรมวิสุทธิกวี เป็นกรรมการปรับปรุงหลักสูตรของสภาการศึกษา มหาวิทยาลัย ได้เสนอเพิ่มวิชาทางพระพุทธศาสนาที่จำเป็นเข้ามา 4 วิชา คือ พระวินัย , ธรรมฐาน , หลักการเผยแผ่ และ วิชาวาทศิลป์ ซึ่งมหาวิทยาลัยได้บรรจุวิชาทั้ง 4 นี้ เข้าศึกษาตั้งแต่ปี 2518 ถึงปัจจุบัน และนอกจากนั้นได้เปิดสอนธรรมฐานแก่ภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และ มาเลเซีย มากกว่า 25 ปี และถ้าจะกล่าวเฉพาะ พระภิกษุสามเณร คือ หลักสูตรปริญญาตรีนำไปภาคปฏิบัติเป็นเวลา 15 วัน หลักสูตรปริญญาโทนำไปภาคปฏิบัติเป็นเวลา 30 วัน นอกจากนั้นได้เปิดอบรมหลักสูตร วิปัสสนาจารย์ โดยฝึกอบรมพระเถระและพระที่สนใจธรรมฐานในเขตภาคการปกครองของท่านในภาค 16-17-18 (ธรรมยุค) ให้เป็นอาจารย์สอนธรรมฐานรุ่นละ 15 วัน มาแล้ว 2 รุ่น ๆ ละ 80 รูป , และที่น่าสนใจที่ได้ให้การอบรมธรรมฐานแก่พระนวกะทุกรูปในวัดโสมนัสวิหาร ซึ่งต้องบวชอย่างน้อย 15 วัน หรือ 1 พรรษา โดยทุกรูปต้องเข้าฝึกอบรมธรรมฐานทุกคืนตลอดเวลาที่มาบวชอยู่ ถ้าหากบวชตรงกับช่วงที่ทางวัดโสมนัสวิหารกำลังเปิดฝึกอบรมหลักสูตร 7 วันให้แก่ฆราวาส ก็ให้พระนวกะเข้าฝึกอบรมด้วยทุกรุ่น เพราะถ้าผู้ใดไม่ฝึกอบรมธรรมฐานก็จะไม่ยอมบวชให้ ฉะนั้น การรับพระภิกษุสามเณรทุกรูปเข้าบวชในวัดโสมนัสวิหาร จึงมีคิดว่าต้องฝึกกรรมฐานด้วยจึงรับเข้าบวช นอกจากนั้นพระธรรมวิสุทธิกวีได้เปิดอบรมธรรมฐานให้ฆราวาสอีกมากมายไม่ขอกกล่าว จึงขอกกล่าวเฉพาะที่ท่านได้ฝึกอบรมธรรมฐานให้พระภิกษุสามเณร จึงเป็นแบบอย่างของพระสงฆ์คามวาสีที่ได้เอาการปฏิบัติกรรมฐานมาควบคู่กับการศึกษาพระปริยัติธรรม

กรณีตัวอย่างพระอรัญวาสี

พระอาจารย์มิตชูโอะ คเวสโก วัดสุนันทวนาราม กาญจนบุรี¹⁹

พระอาจารย์มิตชูโอะ คเวสโก เป็นชาวญี่ปุ่น เป็นสัทธาวิหาคารุ่นแรกของหลวงพ่อบุญโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) ท่านอุปสมบทเมื่อ พ.ศ. 2518 เป็นท่านหนึ่งในคณะสงฆ์ผู้บุกเบิกวัดป่านานาชาติ ท่านได้บำเพ็ญเพียรมาหลายรูปแบบได้รู้ดั่งมาแล้วหลายแห่ง ทั้งในประเทศและต่างประเทศทั้งที่อุดมสมบูรณ์และที่ทุรกันดาร ปัจจุบันท่านเป็นเจ้าอาวาส วัดสุนันทวนาราม บ้านท่าเตียน ตำบลไทรโยค อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เป็นวัดสาขาที่ 117 ของวัดหนองป่าพง จังหวัด อุบลราชธานี ท่านพระอาจารย์พูดถึงชาวตำบลบึงหวายและชาวบ้านก่อนอก อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผู้อุปฐากท่านด้วยศรัทธาว่า “เปรียบเสมือนพ่อแม่พี่น้องของอาตมา อุปการะเลี้ยงดูอาตมาตั้งแต่ครั้งยังเป็นสามเณร...” และนี่คือที่มาของมูลนิธิมาชาโยคคิมิ ที่ท่านริเริ่มก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2533 เพื่อช่วยเหลือให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนด้อยโอกาสใน

¹⁹ พระอาจารย์มิตชูโอะ คเวสโก, *สติเป็นธรรมเอก* (กรุงเทพฯ : วิริยะการพิมพ์, 2547)

จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณ การให้ทุนการศึกษาได้ขยายออกไปยังอีกหลาย จังหวัดของประเทศไทยในเวลาต่อมา

ครั้งแรกในวันที่ 19-27 ตุลาคม พ.ศ. 2539 ท่านพระอาจารย์ได้สอนสมาธิวิปัสสนา กรรมฐานโดยจัดอบรมอานาปานสติที่วัดสุคันทวนาราม และได้มีการจัดอบรมเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ มากกว่า รุ่นที่ 55 แล้ว นอกจากนั้น ท่านพระอาจารย์ยังจะไปอบรมที่อุทยานพุทธิสมาคม และมูลนิธิดวงแก้วในพระสังฆราชูปถัมภ์ อีกด้วย นอกจากนั้นในปี 2547 ได้เกิดภัยพิบัติสึนามิที่ภาคใต้ ท่านพระอาจารย์ได้ลงไปช่วยเหลือทันทีในด้านต่าง ๆ และก็ต่อเนื่องมาจนถึงโครงการทอผ้าด้วยมือแบบซาโอริ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยสึนามิในจังหวัดพังงา ซึ่งมูลนิธิฯ ได้นำศิลปะการทอผ้าซาโอริของญี่ปุ่นลงไปฝึกชาวบ้านผู้ประสบภัยในพื้นที่อำเภอตะกั่วป่า เช่น บ้านน้ำเค็ม บางเนียง ฯลฯ ให้มีอาชีพและมีรายได้ในยามวิกฤติ และจะพัฒนาเป็นอาชีพถาวรของชาวบ้าน จะเห็นได้ว่าพระคามวาสีจำนวนหนึ่งได้หันมาเน้นการปฏิบัติกรรมฐานและพระอริยวาสีจำนวนหนึ่งได้ให้ความสนใจต่อปัญหาสังคมด้วย